

Bureau Advies Research Training
voor non-profit en overheid

Een nieuw beroep op cultuur?

Eindrapport van een onderzoek

naar de Regeling cultuureducatie in het vmbo

Colofon

Titel: Een nieuw beroep op cultuur?

Ondertitel: Eindrapport van een onderzoek naar de Regeling cultuureducatie in het vmbo

Opdrachtgever: Fonds voor Cultuurparticipatie en het Prins Bernhard Cultuurfonds

Datum: Mei 2016

Auteurs: Sandra Beekhoven (Sardes), Hester Fukkink (Sardes), Karin Hoogeveen (Sardes), Peter van der Zant (Bureau ART)

Telefoon: 06-12035548 (Peter van der Zant)

Mailadres: info@bureau-art.nl, secretariaat@sardes.nl

Adres: Sardes, Lange Viestraat 371, 3511 BK Utrecht
Bureau ART, Peperstraat 46, 2801 RE Gouda

In de maanden januari tot en met april 2016 voerden Bureau ART en onderzoeksbureau Sardes in opdracht van het Fonds voor Cultuurparticipatie (FCP) en het Prins Bernhard Cultuurfonds een onderzoek uit naar (de effecten van) de Regeling stimulering cultuureducatie in het vmbo. Deze subsidieregeling is bedoeld om cultuureducatieprojecten in het voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs mogelijk te maken. De beide fondsen staan binnenkort voor de vraag of er opnieuw een regeling voor cultuureducatie in het vmbo moet komen en zo ja, wat de inhoud van zo'n nieuwe regeling moet zijn.

Het onderzoek vond plaats door middel van interviews met in totaal meer dan 40 betrokkenen en deskundigen (uit het onderwijs en van culturele instellingen) en het analyseren van informatie- en documentatiemateriaal. Het onderzoek bestond uit een retrospectieve component en een prospectieve component:

- a. In het retrospectieve deel was de kernvraag: wat zijn de outcomes en andere effecten van de projecten die thans worden gesubsidieerd vanuit de Regeling cultuureducatie in het vmbo?
- b. In het prospectieve deel waren de kernvragen: wat zijn de belangrijkste wensen en behoeften van de doelgroep (scholen en culturele instellingen) ten aanzien van een eventuele nieuwe subsidieregeling ter stimulering van cultuureducatie in het vmbo en wat zijn de belangrijkste aandachtspunten bij samenwerking tussen school en culturele instelling?

Conclusies

Hieronder staan de belangrijkste conclusies uit het onderzoek, alsmede de aanbevelingen van Bureau ART en Sardes inzake een (eventuele) nieuwe regeling ter stimulering van cultuureducatie in het vmbo.

Algemeen

- De Regeling cultuureducatie in het vmbo is over het algemeen een succesvolle subsidieregeling gebleken. De afgelopen vier jaar heeft ongeveer een zesde van alle vmbo-scholen in Nederland op de een of andere manier aan de regeling deelgenomen. Dankzij de regeling hebben enkele duizenden leerlingen van deze vmbo-scholen gedurende een of twee jaar actief kunnen deelnemen aan een veelheid van kunstzinnige en culturele activiteiten, zoals muziek, film, dans, theater, beeldende kunst en cultureel erfgoed. Zowel bij de culturele instellingen als bij de vmbo-scholen is er dan ook grote behoefte aan een continuering van de subsidieregeling.

De betekenis voor de school

- Vmbo-scholen die nog weinig ervaring hadden met kunst en cultuur hebben dankzij de regeling kunnen ontdekken dat kunstzinnige activiteiten een betekenisvolle rol kunnen spelen in het onderwijsprogramma.

- Vmbo-scholen die al actief waren op het gebied van cultuureducatie hebben nu andere of extra culturele activiteiten uitgevoerd, een versnelling in hun cultuureducatiebeleid kunnen realiseren en/of kunnen werken aan borging van cultuureducatie.
- Door de activiteiten maakten leerlingen kennis met zeer uiteenlopende kunst- en cultuurdisciplines. Bij sommige projecten lag het accent op één discipline (muziek, theater, cultureel erfgoed, media-educatie of beeldende kunst), maar bij andere projecten konden leerlingen (naar keuze) deelnemen aan diverse workshops op het gebied van (pop)muziek, dans, beeldende kunst e.d. Daarnaast maakten leerlingen zich allerlei andere vaardigheden eigen, zoals het kritisch nadenken over kunst of reflecteren op identiteit, maar ook vaardigheden als interviewen, samenwerken en het maken van plannen. Bovendien noemen veel betrokkenen effecten op sociaal-emotioneel niveau, zoals toename van zelfvertrouwen, trots e.d. In een enkel project werd tegelijk gewerkt aan het verbreden van de (gemiddeld lagere) woordenschat van vmbo-leerlingen.
- Scholen bevestigen dat leerlingen door de culturele activiteiten hebben ervaren dat kunst en cultuur betrekking kunnen hebben op hun eigen leefwereld en hun persoonlijke interesses. Leerlingen zijn zich bewust geworden van hun eigen talenten en elkaars talenten. Er is daardoor meer respect voor elkaar ontstaan.
- Docenten en mentoren hebben soms door de activiteiten talenten bij de leerlingen ontdekt die zij niet vermoedden. Ook hebben zij kennis gemaakt met methodieken en werkvormen, die zij kunnen toepassen in hun eigen lessen (bijv. CKV of kunstvaklessen).
- De culturele instelling is niet alleen de aanvrager van de subsidie, maar vaak ook de aanjager en coördinator. Bij sommige scholen blijft het draagvlak voor het project dat de culturele instelling uitvoert beperkt tot enkele docenten/ coördinatoren en/ of een directielid. Dat maakt het project kwetsbaar, vooral na afloop van de subsidieregeling.
- Aandachtspunt is in relatie tot de vorige conclusie de verankering van de activiteiten in het reguliere onderwijsprogramma. Bij sommige projecten is er behoefte om na twee jaar ontwikkeling en uitvoering van het project nog eens een of twee jaar te besteden aan een gerichte verankering en borging van het project. Bij een aantal scholen kan het project alleen (in dezelfde omvang) worden gecontinueerd als er weer subsidie kan worden aangevraagd, met name voor de projectcoördinatie door de culturele instelling en/ of het inhuren van externe vakdocenten.
- Het is slechts in enkele gevallen gelukt om in de scholen een doorgaande leerlijn te ontwikkelen, waarin leerlingen in het tweede jaar voortbouwen op de kennis en ervaring die zij in het eerste jaar hebben opgedaan. Praktische problemen (jaarlijkse in- en uitstroom van leerlingen, inroosteren van alle groepen) maken het vaak onmogelijk om een doorgaande leerlijn te realiseren. Bovendien blijken niet alle externe docenten of workshopbegeleiders hun activiteit goed te kunnen plaatsen in een doorgaande leerlijn van twee of meer jaren.

De betekenis voor de culturele instelling

- Dankzij de Regeling hebben zo'n 25 verschillende culturele instellingen (lokale kunstencentra, musea e.d.) ervaring kunnen opdoen met het organiseren van (grootschalige) activiteiten voor vmbo-leerlingen en het stimuleren van cultuuronderwijs in vmbo-scholen.

- Deze culturele instellingen geven aan veel geleerd te hebben van de activiteiten die zij voor het vmbo hebben kunnen ontplooiën. Een van de leerpunten is dat cultuuronderwijs in het vmbo steeds weer maatwerk is. Telkens moet worden ingespeeld op zowel de specifieke kenmerken van de scholen als van de diverse groepen leerlingen (bijvoorbeeld leerlingen van verschillende leerwegen of leerlingen van het praktijkonderwijs). Zo hebben diverse instellingen in de loop van het project voor een meer modulaire opbouw van het programma gekozen, met bijvoorbeeld basismodules en verdiepingsmodules.
- Diverse culturele instellingen geven aan dat zij dankzij de regeling beter zijn gaan samenwerken met andere culturele instanties (dansgezelschappen, bibliotheken e.d.). Ook hebben zij soms activiteiten voor andere vmbo-scholen ontwikkeld, op basis van de ervaring die zij de afgelopen jaren konden opdoen.
- De culturele instellingen die aan de regeling deelnamen hebben de afgelopen jaren een bestand kunnen opbouwen van (interne en externe) vakdocenten die geschikt zijn om onderwijs te geven aan vmbo-leerlingen. Dit bestand benutten zij in de praktijk ook voor cultuureducatie in andere vmbo-scholen.
- Het is slechts in incidentele gevallen gelukt om vmbo-leerlingen te laten doorstromen naar het vrijetijdsaanbod van de culturele instellingen. Daarvoor is de drempel om te gaan deelnemen aan cursussen na schooltijd voor vmbo-leerlingen nog te hoog.

De uitvoering van de subsidieregeling

- Betrokkenen zijn positief over het feit dat voor twee jaar subsidie kon worden aangevraagd. Daardoor kon in het eerste jaar ervaring worden opgedaan met de culturele activiteiten en konden deze activiteiten in het tweede jaar worden verbeterd en eventueel verbreed.
- Betrokkenen merken op dat tijdige publicatie van de regeling en honorering van de aanvragen zeer belangrijk is om voldoende tijd te hebben draagvlak voor het plan in de school te creëren en de culturele activiteiten (en de inzet van de docenten van de school) goed in te roosteren. Met name in 2013 werden de aanvragen zo laat in het schooljaar gehonoreerd, dat het soms niet meer mogelijk was de voorgenomen activiteiten in het nieuwe schooljaar in te plannen.
- Sommige betrokkenen pleiten ervoor de subsidieperiode nog verder te verlengen tot 3 of zelfs 4 jaar, zodat er meer tijd kan worden ingebouwd voor het creëren van draagvlak in de school en voor het borgen van de resultaten en het verankeren van de activiteiten in het reguliere onderwijsprogramma.
- Instellingen, m.n. buiten de Randstad, pleiten ervoor de minimumbedragen voor het aanvragen van de subsidie te verlagen, zodat deze beter passen bij de ambities en schaalgrootte in hun regio.
- Vrijwel alle betrokkenen zijn positief over de rol die beide fondsen spelen bij het aanvragen van subsidie en de uitvoering van de regeling. Men ervaart de fondsen als zeer betrokken en flexibel.
- Betrokkenen merken op dat er nog onvoldoende sprake is van een systematische (landelijke) overdracht van de resultaten en alle opgedane ervaringen aan andere vmbo-scholen, terwijl dit wel wenselijk wordt geacht.

Advies

Op basis van deze conclusies formuleren Bureau ART en Sardes de volgende tien aanbevelingen aan het Fonds voor Cultuurparticipatie en het Prins Bernhard Cultuurfonds ten aanzien van een (eventuele) nieuwe regeling ter stimulering van cultuureducatie in het vmbo.

- a. De huidige regeling ter stimulering van cultuureducatie in het vmbo voorziet in een grote behoefte en heeft over het algemeen positieve effecten teweeg gebracht bij leerlingen, scholen en culturele instellingen. Ga door met het stimuleren van cultuureducatie in het vmbo door middel van een nieuwe subsidieregeling voor de periode 2017- 2021.
- b. Zowel culturele instellingen als scholen hebben tijd nodig om ruim voor de aanvang van het nieuwe schooljaar een programma van culturele activiteiten voor vmbo-leerlingen te ontwikkelen en in te roosteren. Publiceer daarom een nieuwe regeling tijdig, zodat er na honorering van de aanvragen nog voldoende tijd is voor scholen en culturele instellingen om het programma voor aanvang van het nieuwe schooljaar te ontwikkelen en in te roosteren.
- c. Er ligt in de huidige regeling een sterke nadruk op de culturele instellingen, niet alleen bij het aanvragen van subsidies, maar ook bij het ontwikkelen van de plannen en het coördineren van de uitvoering. Breng in een nieuwe regeling meer balans aan tussen culturele instelling en scholen, met name door criteria te formuleren (en de subsidieaanvragen op deze criteria kritisch te toetsen) die betrekking hebben op:
 - De aansluiting van de culturele activiteiten bij plannen van de school (talentontwikkeling, cultuureducatie, implementatie van onderwijsvernieuwingen e.d.)
 - De voornemens om cultuureducatie en culturele activiteiten te integreren of te verbinden met andere vakken of domeinen (bijv. taalontwikkeling)
 - De plannen om docenten van andere vakken te betrekken bij de ontwikkeling van het project (bijvoorbeeld in een aanlooperperiode waarin eerst wordt gewerkt aan draagvlak voor het project binnen de school) en/ of docenten een inhoudelijke rol in de uitvoering te geven
 - De plannen om (vak)docenten van de school te trainen, zodat zij (onderdelen van) het programma zelfstandig kunnen over nemen
 - De plannen van de school om na afloop van de subsidieperiode het project of de activiteiten zelfstandig voort te zetten.

Denk in dit verband ook aan het uitnodigen van vertegenwoordigers van scholen (en niet alleen van culturele instellingen) voor landelijke bijeenkomsten en het opnemen van professionals uit het onderwijs in de adviescommissies die de subsidieaanvragen beoordelen.

- d. Uit de evaluatie van de projecten blijkt dat voor elke school en elke groep leerlingen maatwerk nodig is. Beoordeel de subsidieaanvragen kritisch op de mate waarin de plannen aansluiten op de specifieke kenmerken van de school (bijv. grootte, taalachterstand e.d.) en van de leerlingen die aan de culturele activiteiten zullen deelnemen (leerwegen, sectoren, leerjaren, interesses e.d.).
- e. Er is geen duidelijkheid wie verantwoordelijk is voor de verspreiding van de resultaten en opgedane ervaringen naar andere vmbo-scholen. Overleg daarom met het LKCA om een samenhangende overdrachtsstrategie uit te werken, om andere vmbo-scholen te enthousiasmeren en te stimuleren tijd en geld te steken in cultuureducatie voor leerlingen.

- f. Het blijkt in de praktijk lastig om daadwerkelijk een doorgaande leerlijn te realiseren. Ook is er grote onduidelijkheid over de precieze inhoud van het begrip. Laat daarom de eis van een doorgaande leerlijn vallen en vervang deze door de eis dat er een samenhangend programma in de school wordt gerealiseerd.
- g. Vooral voor scholen buiten de Randstad blijken de minimumbedragen die in het kader van de regeling moeten worden aangevraagd vaak te hoog. Verlaag daarom de minimumbedragen, zodat ook aanvragen van kleinere scholen (buiten de Randstad) of kleinschaliger projecten kunnen worden gehonoreerd. Dit vergroot waarschijnlijk ook de kans dat het project na afloop van de subsidie door de school wordt voortgezet.
- h. Een periode van twee jaar blijkt nogal eens te kort om een project volledig in een school te verankeren en de resultaten te borgen. Overweeg daarom de subsidieperiode in de nieuwe regeling te verlengen van twee naar vier jaar of de mogelijkheid te creëren om na twee jaar een kleinere subsidie aan te vragen voor borging en verankering in de school.
- i. Naast innovatieve en vernieuwende projecten is er bij de culturele instellingen en scholen behoefte aan honorering van projecten waarin sprake is van een zekere continuïteit. Maak het daarom mogelijk ook aanvragen in te dienen voor projecten die minder gericht zijn op innovatie en meer op verankering of op vertaling van reeds ontwikkeld aanbod naar andere vmbo-scholen.
- j. Overweeg in het verlengde van de punten g, h en i met de nieuwe regeling drie typen projecten financieel te ondersteunen:
 - Projecten met een nieuw, innovatief aanbod voor nieuwe vmbo-scholen (m.n. vierjarige projecten waarin zowel culturele activiteiten worden ontwikkeld en uitgevoerd, als geborgd en verankerd in de school);
 - Projecten waarbij reeds ontwikkeld aanbod wordt aangepast en vertaald naar een of meer andere vmbo-scholen (bijv. in dezelfde regio);
 - Projecten waarbij reeds ontwikkeld en uitgevoerd aanbod in dezelfde school wordt verankerd en geborgd (bijv. door training van de docenten van de school, verbreding naar andere vakken e.d.).

	Blz.
Samenvatting, conclusies en aanbevelingen	3
1. Inleiding	9
2. De opzet van het onderzoek	11
3. De effecten van de huidige regeling bij de scholen	14
4. De effecten van de huidige regeling bij de culturele instellingen	20
5. Perspectieven voor een nieuwe regeling	25
Bijlage 1: Overzicht van gesprekspartners	
Bijlage 2: Overzicht van geraadpleegde documenten	

1. Inleiding

Meer dan de helft van de leerlingen van 12 – 16 jaar in het voortgezet onderwijs volgt vmbo. In het vmbo zijn minder uren beschikbaar voor Culturele Kunstzinnige Vorming dan in het havo en vwo. Scholen werken nog weinig met doorgaande leerlijnen van onderbouw naar bovenbouw. Ze hebben nog weinig aandacht voor de relatie van cultuureducatie en leergebiedoverstijgende doelen of het verwerven van vakoverstijgende vaardigheden.¹ Bovendien hebben culturele instellingen minder (specifiek) aanbod voor het vmbo.² Uit de monitor Cultuuronderwijs Voortgezet Onderwijs 2015 blijkt dat de samenwerking die scholen met culturele instellingen aangaan nog erg aanbodgericht is.³ Zelfs een vijfde van de rijks- en fondsgefinancierde instellingen die cultuureducatie verzorgen, geeft aan geen aanbod te hebben voor het vmbo.⁴

Daarom hebben het Fonds voor Cultuurparticipatie (FCP) en het Prins Bernhard Cultuurfonds in de periode 2013 – 2016 met de Regeling stimulering cultuureducatie in het vmbo cultuureducatieprojecten in het vmbo mogelijk gemaakt. In deze vier jaar investeerden beide fondsen gezamenlijk drie miljoen euro in het vmbo door in totaal 30 cultuureducatieprojecten te subsidiëren. Daarbij hebben culturele instellingen samengewerkt met meer dan 50 scholen voor vmbo (en soms praktijkonderwijs). Het gaat om een matchingsregeling waarbij alle partijen investeren (tijd, geld).

Het geld werd in twee tranches uitgekeerd:

- In 2013 aan 9 projecten van culturele instellingen en een of meer vmbo-scholen;
- In 2015 aan 21 projecten van culturele instellingen en een of meer vmbo-scholen, waarbij 5 van deze 21 projecten werden gecoördineerd door een culturele instelling die ook al in 2013 subsidie uit de Regeling had ontvangen.

In 2016 zullen beide fondsen een beslissing moeten nemen of zij een regeling ter stimulering van cultuureducatie in het vmbo willen continueren. Het FCP heeft reeds in het beleidsplan 2017-2020 aangegeven de inzet te willen voortzetten en meer leerlingen in het vmbo de mogelijkheid te willen geven zich persoonlijk te ontwikkelen door cultuureducatie. Het Prins Bernhard Cultuurfonds heeft hierover nog geen beslissing genomen. Bij een positief besluit van beide fondsen is het vervolgens de vraag of de huidige regeling moet worden aangepast op grond van de opgedane ervaringen.

Daarom hadden de fondsen behoefte aan een onderzoek naar (de outcomes van) de gesubsidieerde projecten, waardoor inzicht zou ontstaan in wat de projecten in de school, bij de culturele instellingen en bij de leerlingen teweeg hebben gebracht. Ook wilden beide fondsen graag weten wat de wensen en behoeftes zijn ten aanzien van cultuureducatie in het vmbo en wat de verwachtingen zijn bij een samenwerking tussen de school en de culturele instelling. De uitkomsten van het

¹ Cultuur maakt iedereen, beleidsplan 2017-2010, FCP, 2016

² K. Klomp en P. van der Zant, Een beroep doen op cultuur (2012) Gouda, Bureau ART

³ Monitor Cultuuronderwijs Voortgezet Onderwijs 2015, Sardes & Oberon, Utrecht, 2015

⁴ Beekhoven, S. e.a. Cultuureducatie in rijks- en fondsgefinancierde instellingen. (2015). Utrecht: Sardes en Oberon.

onderzoek konden richting geven aan het uitwerken van doelstelling, criteria en uitwerking van een nieuwe subsidieregeling Cultuureducatie voor leerlingen in het vmbo.

Bureau ART en onderzoeksbureau Sardes voerden in de maanden januari tot en met april 2016 het onderzoek in opdracht van beide fondsen gezamenlijk uit. Het onderzoek vond plaats door middel van interviews met een in totaal meer dan 40 betrokkenen en deskundigen (uit het onderwijs en van culturele instellingen) en het analyseren van informatie- en documentatiemateriaal. Dit is het eindrapport van het onderzoek. Hoofdstuk 2 behandelt kort de opzet van het onderzoek. Hoofdstuk 3 beschrijft de effecten van de huidige regeling bij de scholen, hoofdstuk 4 de effecten bij de culturele partners. Hoofdstuk 5 geeft een terugblik op de huidige subsidieregeling en schetst de perspectieven voor de nieuwe regeling voor het vmbo, waarbij onder andere een relatie wordt gelegd met de vernieuwingen in het vmbo de komende jaren.

In de tekst van de hoofdstukken staan in kaders citaten uit de interviews die volgens ons typerend of illustratief zijn voor het beeld dat in het rapport wordt geschetst.

Bijlage 1 bevat een overzicht van alle gesprekspartners, bijlage 2 een overzicht van alle geraadpleegde documenten.

2. De opzet van het onderzoek

Het onderzoek bestond uit een retrospectieve component en een prospectieve component.

- a. In het retrospectieve deel was de kernvraag: wat zijn de outcomes en andere effecten van de projecten die thans worden gesubsidieerd vanuit de Regeling cultuureducatie in het vmbo?
- b. In het prospectieve deel waren de kernvragen: wat zijn de belangrijkste wensen en behoeften van de doelgroep (scholen en culturele instellingen) ten aanzien van een eventuele nieuwe subsidieregeling ter stimulering van cultuureducatie in het vmbo en wat zijn de belangrijkste aandachtspunten bij samenwerking tussen school en culturele instelling?

De retrospectieve component van het onderzoek werd in overleg met de opdrachtgevers geconcentreerd op de negen projecten die in reeds 2013 (eerste tranche) werden gehonoreerd. Immers, van deze projecten mocht worden verwacht dat zij inmiddels tot meetbare resultaten hadden geleid bij de culturele instelling, de scholen en de leerlingen.

Het prospectieve deel van het onderzoek vond in overleg met de opdrachtgevers plaats bij scholen en culturele instellingen die in 2015 subsidies hadden aangevraagd, maar waarvan de aanvraag niet door de fondsen was gehonoreerd.

Bij de vijf culturele instellingen die niet alleen in 2013 maar ook in 2015 (tweede tranche) subsidie ontvingen was het interessant te kijken hoe de ervaringen met de projecten uit de eerste tranche werden benut bij de ontwikkeling en uitvoering van projecten in de tweede tranche (vaak bij andere scholen).

Bij projecten die in 2013 subsidie ontvingen maar in de tweede ronde in 2015 niet, was het bovendien interessant te analyseren in hoeverre het project desondanks was gecontinueerd en tot bepaalde resultaten had geleid.

Het totale onderzoek bestond vijf stappen.

Stap 1: Dossieronderzoek (januari 2016)

Allereerst werden de dossiers bestudeerd van de negen projecten die in 2013 (en voor enkele projecten/ instellingen: eveneens in 2015) subsidie hadden ontvangen vanuit de regeling. Van al deze projecten waren inhoudelijke verslagen en andere documenten beschikbaar, zoals publicaties over de projecten in het tijdschrift Kunstzone. De verslagen bevatten vaak ook een weergave van evaluaties van het project bij de leerlingen. Al deze documenten gaven reeds enig inzicht in de resultaten van de projecten.

Stap 2: Verdiepende interviews bij de projecten 2013 (februari en maart 2016)

Bij de 9 projecten uit de eerste tranche werden verdiepende interviews afgenomen om nog beter inzicht te krijgen in de werkelijke resultaten van het project en de noodzakelijke randvoorwaarden voor de totstandkoming van deze resultaten. Vrijwel alle gesprekken werden face-to-face afgenomen, aan de hand van een checklist met vragen die in overleg met de opdrachtgevers was vastgesteld. We hielden voor elk project een interview met tenminste één school en vroegen om de docent/ coördinator die verantwoordelijk was voor het project en/ of de docent die het nauwst bij de uitvoering was betrokken. We spraken cultuurcoördinatoren, docenten kunstvakken, onderbouwcoördinatoren en directeuren. Ook vond een interview plaats met de betrokken culturele instelling (doorgaans de coördinator van het project, soms bijgestaan door afdelingshoofd Educatie of directeur).

Belangrijke vragen in de interviews waren:

- Wat heeft het project betekend voor de school en voor de culturele instelling? Wat was terugkijkend het belangrijkste succes? Waar is men achteraf gezien trots op?
- Welke ambities heeft men met het project kunnen realiseren, welke niet? Wat waren de factoren die daarbij een rol speelden? Wat zou men de volgende keer anders doen?
- Wat zijn de belangrijkste inzichten die men met het project heeft opgedaan?
- Welke inzichten hebben de medewerkers van de culturele instelling door het project verworven, bijvoorbeeld over de kenmerken van het vmbo, de verschillen tussen de diverse leerwegen en sectoren en de voorwaarden waaraan projecten voor het vmbo dienen te voldoen?
- Heeft het project geleid tot structurele samenwerking tussen scholen en een of meer culturele instellingen? Op welke wijze heeft deze samenwerking gestalte gekregen? Wat zijn cruciale succesfactoren voor een dergelijke samenwerking?
- Is het project gecontinueerd na afloop van de subsidieperiode? Op welke wijze gebeurde dat? Welke factoren speelden daarbij een rol?
- Op welke wijze is het project verankerd in het jaarprogramma van de school?
- Heeft het project geleid tot meer aandacht voor cultuureducatie in de school? Hoe komt deze toegenomen aandacht tot uiting?

Stap 3: Gesprekken met enkele deskundigen m.b.t. (cultuureducatie in) het vmbo (maart 2016)

Er werden met twee deskundigen op het terrein van het vmbo (en in het bijzonder cultuureducatie in het vmbo) gesprekken gevoerd over de knelpunten en mogelijkheden van cultuureducatie in het vmbo en de kansen die de nieuwe profielen bieden. Belangrijke vragen in de interviews waren:

- Wat zijn de knelpunten en mogelijkheden voor cultuureducatie in het vmbo?
- Wat zijn de mogelijkheden die de invoering van de profielen in het vmbo biedt?
- Welke knelpunten kan een subsidieregeling voor cultuureducatie in het vmbo wegnemen en welke mogelijkheden kan het versterken?
- Zijn er mogelijkheden om een verbinding te leggen met de doorgaande leerlijnen in het primair onderwijs en met cultuureducatie in het mbo?

Ook werd aan deze deskundigen gevraagd te reflecteren op de voorlopige conclusies uit stap 2 van het onderzoek.

Stap 4: Aanvullende gesprekken bij vmbo-scholen en bij culturele instellingen (maart en april 2016)

Voor het prospectieve deel voerden we gesprekken met 4 vmbo-scholen en 5 culturele instellingen, waarvan de subsidieaanvraag in 2015 was afgewezen. Ook spraken we vertegenwoordigers van een school die aan de tweede tranche meedoet. In de interviews werd met name gekeken wat de huidige wensen en behoeften waren ten aanzien van een eventuele nieuwe regeling ter stimulering van cultuureducatie in het vmbo. Belangrijke vragen waren:

- Wat is er gebeurd met de plannen nadat de subsidieaanvraag was afgewezen?
- Op welke wijze zouden de activiteiten waarvoor subsidie werd aangevraagd na twee jaar subsidie in de school worden voortgezet?
- Wat zijn in het algemeen noodzakelijke randvoorwaarden voor samenwerking tussen culturele instelling en vmbo-scholen?
- Welke ambities hebben de school en de culturele instelling thans voor wat betreft cultuureducatie in het vmbo?
- Welke behoeften en wensen leven er nu ten aanzien een nieuwe subsidieregeling voor het vmbo?

Stap 5: Rapportage en aanbevelingen voor nieuwe subsidieregeling (april 2016)

Op basis van de bovengenoemde vier stappen werd de voorliggende rapportage opgesteld met conclusies en aanbevelingen voor de nieuwe subsidieregeling. Deze rapportage werd in concept eerst met de opdrachtgevers besproken.

3. Effecten van de huidige regeling bij de scholen

Dankzij de huidige regeling hebben de afgelopen vier jaar ruim 50 scholen voor vmbo nieuwe, vaak omvangrijke programma's van culturele activiteiten kunnen aanbieden aan naar schatting enkele duizenden leerlingen. Er zijn in Nederland 315 scholen voor vmbo (223 avo/vmbo breed, 39 avo/vmbo-smal en 53 avo/vmbo/praktijkonderwijs)⁵; dat betekent dat met de huidige regeling ongeveer een zesde deel van alle vmbo-scholen is bereikt.

De culturele activiteiten waren niet alleen bedoeld voor leerlingen van vmbo-TL (Theoretische Leerweg), maar ook van vmbo-GL (Gemengde Leerweg), vmbo-KBL (Kader Beroepsgerichte Leerweg) en vmbo-BBL (Basis Beroepsgerichte Leerweg). In een aantal gevallen namen ook leerlingen van het Praktijkonderwijs deel.

Effecten op leerlingen

De geïnterviewden van de scholen geven aan dat leerlingen de activiteiten over het algemeen zeer gewaardeerd hebben. Zij baseren zich daarbij onder andere op evaluaties bij de leerlingen die in vrijwel alle projecten zijn uitgevoerd, al dan niet als onderdeel van Cultuur in de Spiegel.

“Voor vmbo leerlingen geldt: ‘learning by doing’. Leerlingen hebben dankzij dit programma op allerlei gebied geleerd. Zo was er een boeiende discussie over ethiek naar aanleiding van het bezoek aan de sigarenfabriek. Zo’n discussie is veel sterker wanneer je ergens bent geweest. Ook de liefde voor het ambacht is aangewakkerd. De techniekleerlingen gingen naar een smederij en zagen daar wat er allemaal mogelijk is met metaal. Als je ziet wat je er allemaal mee kunt, motiveert dat enorm om er zelf ook iets mee te doen. CKV was vroeger op deze school het minst aantrekkelijke vak, maar nu vinden de leerlingen CKV het leukste vak.”

CKV-coördinator

Door de activiteiten maakten leerlingen kennis met zeer uiteenlopende kunst- en cultuurdisciplines. Bij sommige projecten lag het accent op één discipline (muziek, theater, cultureel erfgoed, media-educatie of beeldende kunst), maar bij andere projecten konden leerlingen (naar keuze) deelnemen aan diverse workshops op het gebied van (pop)muziek, dans, beeldende kunst e.d. Daarnaast konden leerlingen zich allerlei andere vaardigheden eigen maken, zoals het kritisch nadenken over kunst of reflecteren op hun eigen identiteit, maar ook vaardigheden als interviewen, samenwerken en het maken van plannen. In een enkel project werd tegelijk gewerkt aan het verbreden van de (gemiddeld lagere) woordenschat van vmbo-leerlingen. Bovendien noemen veel betrokkenen effecten op sociaal-emotioneel niveau, zoals toename van zelfvertrouwen, trots e.d.

⁵ CBS, Onderwijsstatistieken, 2015

“Het begrip kunst en cultuur is voor leerlingen verbreed. De beelden die leerlingen hadden van bijvoorbeeld drama en textiel, zo van: ‘dat is alleen maar Shakespeare en oubollig’, zijn verrijkt en breder geworden. Verder hebben de leerlingen aan veel dingen gewerkt: het verleggen van grenzen, zelfvertrouwen, samenwerking binnen de workshops. Sociale vaardigheden komen veel terug in de workshops: afspraken nakomen, respect voor andere mensen en verantwoordelijkheidsgevoel.”

CKV-docente

De vertegenwoordigers van de scholen waarmee werd gesproken, bevestigen dat leerlingen door de culturele activiteiten hebben ervaren dat kunst en cultuur betrekking kunnen hebben op hun eigen leefwereld en hun persoonlijke interesses. Leerlingen zijn zich bewust geworden van hun eigen talenten en van elkaars talenten. Er is daardoor op sommige scholen ook meer respect voor elkaar en elkaars talenten ontstaan.

Andere winstpunten die worden genoemd:

- Leerlingen ontdekken dat zij talenten blijken te hebben in bepaalde kunstvormen, zoals dans of beeldende kunst;
- Leerlingen worden zich ook bewust van terreinen waarop ze weinig talent hebben;
- Het zelfvertrouwen van leerlingen is toegenomen;
- De sfeer in de klas is dankzij het project verbeterd.

“Leerlingen hebben veel meer respect voor elkaar gekregen, omdat ze hun eigen talenten hebben ontdekt en die van andere leerlingen. Zo gingen twee jongens naar de burgemeester voor een interview. Na afloop bleek dat het geluid niet goed was opgenomen. Juist de leerling die in de klas altijd nogal stil is, heeft er voor gezorgd dat ze er nog een keer naar toe konden. De mondige jongen hielp hem daarbij. Samen maakten ze het sterker. Je kunt echt zien dat dankzij het project de zelfstandigheid van leerlingen is vergroot.”

Teamleider mavo

De evaluaties met de leerlingen leverden niet alleen een bevestiging dat de culturele activiteiten over het algemeen werden gewaardeerd. De evaluaties leverden vaak ook waardevolle inzichten op voor de school en de culturele instelling. Zo bleken sommige onderdelen van de programma's in de beleving van de leerlingen iets te kinderachtig en werden daarom aangepast. Het beste scoorden de activiteiten die nauw aansloten bij de dagelijkse belevingswereld van de leerlingen.

“Er is best veel effect geweest, dat is toch niet misselijk. Concentratie, zelfverzekerdheid, trots en durf zijn enorm toegenomen bij de leerlingen. Je merkt het nu heel goed in de derde klas. Ze zijn gewend om te wachten bijvoorbeeld. Het doet echt wat met de groep. Er is meer sociale cohesie, meer geduld. Kinderen die nu instromen vallen meer op dan eerst, want die willen meer ‘muiten’, maar dat past niet binnen de klas. Dat komt mede door het project. De succeservaring die ze meegemaakt hebben, is daar heel belangrijk in geweest.”

Teamleider onderbouw en cultuurcoördinator

“Het is mooi om te zien hoe de leerlingen een eindpresentatie geven voor een volle zaal. Dan zitten er honderd ouders in de zaal en die klappen dan voor hun kinderen. Applaus van de ouders, dat zijn deze kinderen vaak helemaal niet gewend.”

Adjunct-directeur culturele instelling

Opbrengsten op curriculumniveau

Het is in enkele van de negen projecten die in 2013 startten gelukt om in de scholen een doorgaande leerlijn te ontwikkelen, waarin leerlingen in het tweede jaar voortbouwen op de kennis en ervaring die zij in het eerste jaar hebben opgedaan. Bij andere projecten bleek dit lastiger. Praktische problemen maakten het vaak onmogelijk om een doorgaande leerlijn te realiseren. Zo stromen op sommige vmbo-scholen in de Randstad jaarlijks veel nieuwe leerlingen in het tweede of derde jaar in, terwijl anderen de school juist tussentijds verlaten. Deze leerlingen missen zo een deel van het tweejarig programma. Ook is het soms ondoenlijk om groepen leerlingen die in het eerste jaar hebben deelgenomen aan allerlei culturele activiteiten, in het tweede leerjaar zo in te roosteren dat zij precies dezelfde activiteiten kunnen voortzetten. Daarbij komt dat in de meeste projecten de culturele activiteiten zich slechts in enkele dagen of weken van het schooljaar afspeelden.

Bovendien schakelen culturele instellingen, zoals lokale kunstencentra, in de projecten regelmatig externe docenten of begeleiders in voor het uitvoeren van één specifieke workshop. Deze docenten hebben niet altijd nagedacht over het niveau en de opbouw in de workshops gedurende twee of meer leerjaren.

“Maar echt in het tweede jaar voortbouwen op wat je in het eerste jaar hebt gedaan is best moeilijk. Zoals een docent ooit tegen mij zei: Er zit wel een lange zomervakantie tussen.”

Projectleider culturele instelling

In enkele projecten is de school er in geslaagd relaties te leggen tussen kunst en andere vakken, zoals Nederlands of geschiedenis. Zo wordt op een van de scholen het jaarlijkse bezoek aan het Rijksmuseum in Amsterdam nu veel beter voorbereid, waarbij verbanden worden gelegd met Nederlands, aardrijkskunde, wiskunde en economie. In twee andere projecten is aandacht besteed aan Oriëntatie op beroepen, bijvoorbeeld door te laten zien dat het bij theater ook gaat om de techniek en het bouwen van decors.

Bij de andere projecten bleek integratie van het project met andere vakken te ambitieus om in twee jaar te realiseren. Projectleiders van deze projecten wijzen er op, dat er al twee jaar nodig is om een project met allerlei culturele activiteiten te ontwerpen, uit te voeren en aan te passen. Pas na deze twee jaar is er voldoende draagvlak en vertrouwen bij het docententeam ontstaan om een volgende stap te zetten: het verbreden van het project naar andere vakken of leergebieden.

Effecten op docentenniveau

In veel projecten was het creëren van draagvlak bij het docententeam moeilijker dan men tevoren had ingeschat. Soms bleken de docenten niet of nauwelijks geïnformeerd over het project en de doelstellingen ervan. In meerdere gevallen bleek de projectleider van de culturele instelling er onterecht van uit te gaan dat de informatie over het project en de verwachte rol van de docenten door de school zou worden verspreid. Bij een project bleek de planning van de activiteiten, vlak voor de tentamenperiode, de oorzaak van weerstand bij een aantal docenten; in dit project werd besloten de activiteiten in het tweede jaar eerder in het schooljaar te plannen, namelijk van maart tot mei.

“Ik heb mij een beetje verkeken op de motivatie van docenten. Een heel aantal was niet zo enthousiast. Er werd gestart met alle workshops op de locatie waar ik werkzaam ben, maar dat was behoorlijk belastend. Docenten wisten niet wat het doel was, wat er van hen werd verwacht enzovoort. Ik heb daarom een rondje langs de docenten gemaakt om hen te enthousiasmeren en meer uitleg te geven. Door alle aanpassingen liep het project daarna wel en waren ook de docenten om én enthousiast!”

CKV-docente

Maar in de meeste projecten nam het enthousiasme van de docenten gaandeweg toe: “De docenten hebben vorig jaar ook alle opgenomen films gezien en waren daardoor razend enthousiast. De docenten die dit jaar werden gevraagd, wilden ook graag meedoen. Ze zagen nu ook hoe enthousiast de kinderen zijn, dat motiveert ook.”

Bovendien hebben docenten ontdekt dat zij er zelf profijt van kunnen hebben bij het geven van hun eigen vak. Studiemiddagen of trainingen bleken daarbij van groot belang. Zo werden in een van de projecten docenten getraind om met film te werken. Deze docenten brachten hun kennis en vaardigheden vervolgens over op de leerlingen. Die konden daardoor bij het uitvoeren van opdrachten of het maken van werkstukken ook het medium film gebruiken. Doordat andere docenten zagen hoe enthousiast de leerlingen hierover waren, ontstond er een soort olievlekwerking in de school.

“Voor de docenten biedt het project ook scholing en inspiratie. Docenten komen even uit de overlevingsstand. Het bezoek met docenten onderling aan de kunstenaar werkt ook als teambuilding. Het biedt mogelijkheden voor persoonlijke groei. “

Docent beeldende vorming

Toch blijft bij sommige scholen het draagvlak voor het project beperkt tot enkele docenten/coördinatoren en/ of een directielid. Dat maakt het project kwetsbaar, vooral na afloop van de subsidieregeling.

Effecten op schoolniveau

Vmbo-scholen hebben dankzij de regeling kunnen ontdekken dat kunstzinnige activiteiten een betekenisvolle rol kunnen spelen in het onderwijsprogramma. Ook zijn er scholen die dankzij de ervaring die zij hebben opgedaan nu andere culturele activiteiten op de school voorbereiden of een cultuurplan opstellen. In het algemeen is er, zo blijkt uit de interviews op de scholen, dankzij de subsidieregeling sprake van een verhoogde aandacht voor cultuureducatie.

“We zijn gestart met een pilot tijdens een driedaags project. Nu heeft het project een plaats gekregen in ons curriculum. Het is niet langer een eenmalig project, maar verankerd in het programma. De bedoeling is om ook de lijn naar vmbo 3 door te trekken: wat is er geleerd en hoe kunnen we dat gaan toepassen?”

Teamleider mavo

In sommige projecten lag het accent iets meer op het product: een lessenserie of een programma van culturele activiteiten gedurende enkele dagen of weken. In andere projecten lag het accent iets meer op het proces: investeren in deskundigheid van de eigen docenten, het ontwikkelen van cultuurplannen voor de school e.d. In beide gevallen blijft de verankering en borging van het project of de activiteiten in het reguliere onderwijsprogramma een aandachtspunt.

Wanneer we kijken naar de wijze waarop het programma van culturele activiteiten na twee jaar (d.w.z. na afloop van de subsidieperiode) al dan niet is voortgezet in de school, dan ontstaat het volgende beeld:

- Van de 9 projecten die in 2013 werden gesubsidieerd, zijn er 4 waarbij het programma van culturele activiteiten (soms in enigszins afgeslankte vorm) na afloop van de subsidie in de scholen is voortgezet. Bij 2 van deze 4 projecten is men er in geslaagd om uit andere bron geld te verwerven om de culturele activiteiten te bekostigen. Bij de andere 2 projecten wordt onder andere de Cultuurkaart gebruikt om de activiteiten mede te financieren.
- Bij 2 van de 9 projecten geven de scholen aan dat zij de culturele activiteiten graag willen voortzetten, maar dat dit alleen kan als er opnieuw subsidie kan worden verkregen, met name voor de projectcoördinatie door de culturele instelling en/ of het inhuren van externe vakdocenten.
- Bij 1 project, dat zich richtte op 3 scholen, is 1 school met veel enthousiasme doorgedaan met de culturele activiteiten; bij 1 school verloopt dit moeizamer, terwijl de derde school binnenkort wordt opgeheven.
- Bij 1 project is een van de twee betrokken scholen na afloop van de subsidie gestopt met de activiteiten, mede door interne problemen bij de school, maar is de andere school daarmee doorgedaan.
- Bij 1 project is de school na afloop van de subsidie mede door directiewisselingen en interne spanningen in het team gestopt van de activiteiten en zijn de resultaten niet of nauwelijks verankerd (hoewel de meest betrokken docenten wel lovend zijn over de – eenmalige - effecten van het project op de leerlingen). De betreffende culturele instelling is met de opgedane ervaring het project nu wel succesvol aan het implementeren op een andere vmbo-school.

Samenwerking met de culturele instellingen

Door de regeling hebben scholen gedurende twee of zelfs meer jaren ervaring kunnen opdoen met een intensieve samenwerking tussen school en culturele instelling. Gevraagd naar de succesfactoren voor samenwerking worden aan de kant van de school o.a. genoemd:

- Een aparte educatieve afdeling bij de culturele instelling en aandacht van het management van de culturele instelling voor educatie.
- Draagvlak binnen het team van de school voor het project en actieve steun van de directie van de school.
- Intensieve evaluaties van de activiteiten bij het team en bij de leerlingen.
- De bereidheid (van de culturele instelling) om veranderingen in de opzet of het programma aan te brengen.
- Als culturele instelling oog hebben voor de specifieke omstandigheden op een school en de 'taal van de school'.
- Als culturele instelling begrip hebben voor de dagelijkse gang van zaken binnen een school, die het soms noodzakelijk maakt flexibel om te gaan met eerdere afspraken.

“In de praktijk heb je met dergelijke projecten te maken met cultuurcoördinatoren. Maar dat zijn vaak de sufferdjes van de school. Dat is een docent Tekenen of Handvaardigheid, die slechts een beperkt aantal uren op de school werkt. Die hebben geen gezag bij de collega's. Dus moet je langzaam de contacten verbreden in de school. In het primair onderwijs kun je meteen starten met een teambijeenkomst, want daar heb je te maken met groepsleerkrachten. Maar in het vmbo moet je eerst draagvlak bij de vakdocenten opbouwen. Kijken wat je met de leerlingen van de afdeling Zorg kunt doen en wat met de leerlingen Techniek.”

Directeur culturele instelling

4. Effecten van de huidige regeling bij de culturele instellingen

Dankzij de Regeling hebben zo'n 25 culturele instellingen ervaring kunnen opdoen met het organiseren van (grootschalige) activiteiten voor vmbo-leerlingen en het stimuleren van cultuuronderwijs in vmbo-scholen. Het betreft uiteenlopende instellingen zoals lokale kunstcentra, musea, theaters en organisaties voor media-educatie) De culturele instellingen geven aan veel geleerd te hebben van de activiteiten die zij dankzij de regeling voor het vmbo hebben kunnen ontplooien. Hieronder staan de belangrijkste effecten van de huidige regeling bij de culturele instellingen.

Effecten op het niveau van het omgaan met vmbo-leerlingen

Voor enkele culturele instellingen was werken met vmbo-leerlingen relatief nieuw. Voor andere was het nieuw om zo intensief en langdurig met vmbo-leerlingen aan de slag te gaan. Hoewel men aangeeft dat men dat eigenlijk al wel wist, blijkt uit de interviews toch nog weer dat aan vmbo-leerlingen niet teveel theorie moet worden aangeboden. Alle geïnterviewden wijzen er op, dat het accent in een project moet liggen op het praktisch oefenen van vaardigheden. Zij merken dat veel leerlingen een heel korte spanningsboog hebben. Omdat leerlingen tegelijkertijd wel steeds iets nieuws willen, is men in de projecten steeds op zoek naar een balans tussen aan de ene kant niet te veel informatie tegelijk geven en aan de andere kant steeds weer iets nieuws en interessants bieden.

Sommigen nuanceren overigens de constatering dat men vmbo-leerlingen geen of slechts heel weinig theorie kan aanbieden. Zij wijzen er op dat dit onder andere van de kunstdiscipline afhangt. In disciplines als film en popmuziek, die dichtbij de belevingswereld van vmbo-leerlingen staan, is het volgens hen wel degelijk mogelijk theorie en praktijk af te wisselen.

Maar het gaat ook om andere leerpunten, zoals de noodzaak structuur aan de brengen en aan te sluiten bij de leefwereld van de vmbo-leerlingen.

“Voor leerlingen van het vmbo is herkenning en structuur heel belangrijk. De lessen moeten vanaf het begin tot het eind gestructureerd zijn opgebouwd. Door het project op deze manier aan te bieden raakten de leerlingen gewend met workshops kunst en cultuur. We hebben steeds meer urban workshops toegevoegd, omdat gaandeweg bleek dat urban bij uitstek een goed middel is om leerlingen positief te bereiken.”

Projectleider culturele instelling

Culturele instellingen hebben dankzij de projecten geleerd om het vmbo niet als één homogene onderwijsinstelling te zien, maar juist als een gevarieerd geheel van uiteenlopende sectoren, leerwegen en niveaus. Iedere doelgroep vereist een andere benadering, zo leert de ervaring. Zeker de leerlingen van het praktijkonderwijs vereisen een speciale aanpak.

Sommigen vinden de verschillen tussen de diverse leerwegen groot: “Je moet voor leerlingen KB en BB nog lagere ambities hebben en nog minder theorie aanreiken.” Anderen relativiseren de verschillen: “Hooguit dat leerlingen van KBL en BBL nog meer doeners zijn en nog minder geïnteresseerd in lange inleidingen.” Het hangt ook van de aard van het project af. Projecten waarin de nadruk ligt op het louter oefenen van vaardigheden (dansen, beeldende kunst, film maken) hebben minder te maken met verschillen tussen leerlingen van de diverse leerwegen, dan projecten waarin ook kennis en informatie wordt (of moet worden) overgedragen.

“Wij merken niet zoveel van verschillen tussen leerwegen. Dat komt waarschijnlijk doordat wij niet zoveel beroep doen op de cognitieve vermogens van de leerlingen. Het gaat vooral om gedrag en houding en dat verschilt niet zo per leerweg. Daarom kunnen bij ons ook leerlingen opbloeien die bij andere gelegenheden niet goed kunnen meekomen.”

Directeur instelling voor cultuureducatieve projecten

In sommige gevallen bleek men minder tijd te hebben besteed aan reflectie dan vooraf was gepland. Reflecteren bleek voor vmbo-leerlingen die weinig ervaring met kunst en cultuur hebben nog te lastig. De oplossing werd gevonden door het reflecteren minder opvallend in te bouwen in het project en door een thema te kiezen dat dichtbij de leefwereld van de jongeren lag, zoals sociale media. Daardoor kon een gesprek met leerlingen ontstaan, zonder dat zij de indruk hadden dat ze moesten reflecteren.

Ook de externe docenten die door de culturele instellingen werden ingehuurd, konden dankzij het project leren om met vmbo-leerlingen om te gaan. In enkele gevallen besloot de culturele instelling een docent niet meer in te schakelen, omdat deze bij nader inzien toch niet geschikt bleek voor het vmbo. De culturele instellingen die aan de regeling deelnamen hebben op deze wijze een bestand kunnen opbouwen van (eigen en externe) vakdocenten die geschikt zijn om onderwijs te geven aan vmbo-leerlingen.

Effecten op de doorstroming van leerlingen naar vrijetijdsaanbod

Het is slechts in incidentele gevallen gelukt om vmbo-leerlingen te laten doorstromen naar het vrijetijdsaanbod van de culturele instellingen. Daarvoor is de drempel om te gaan deelnemen aan cursussen na schooltijd voor vmbo-leerlingen nog te hoog. Veel culturele instellingen geven aan dat zij ook niet de ambitie hadden om met het project de instroom in het vrijetijdsaanbod direct te vergroten.

Een praktisch probleem is overigens dat bij inschrijving voor het vrijetijdsaanbod doorgaans niet aan jongeren wordt gevraagd op welke school of welk onderwijstype zij zitten. Daardoor kan een doorstroom vanuit het vmbo naar het vrijetijdsaanbod van een culturele instelling niet goed worden geanalyseerd.

Incidenteel zijn er zeker successen geboekt. Zo zijn 14 leerlingen van de Open Scholengemeenschap Bijlmer na deelname aan het project van Muziekcentrum Amsterdam Zuidoost doorgestroomd naar het 'OSB Leerorkest Zuidoost'. Bij de Meervaart zijn enkele leerlingen doorgestroomd naar het vrijetijdsaanbod. Dat het er niet meer zijn, komt volgens de Meervaart omdat leerlingen al zoveel moeite hebben met het volgen van de school, dat ze er nog niet iets extra's bij kunnen volgen.

“Onze buitenschoolse lessen zijn grotendeels niet interessant voor vmbo-leerlingen, hooguit hiphop en breakdance. Die vmbo-leerlingen krijgen van huis uit ook niet mee dat kunst interessant kan zijn. Des te meer reden om daar in de school aandacht aan te besteden. De leerlingen denken ook dat kunst en cultuur niet interessant zijn. Maar als blijkt dat bijvoorbeeld film daar ook onder valt, zijn ze opeens wel enthousiast.”

Projectleider lokaal kunstencentrum

Een ander lokaal kunstencentrum werkt nu voor de vmbo-school een programma van naschoolse activiteiten uit, in het kader van het zogeheten Plusprogramma, als een soort tussenschakel tussen school en vrijetijdsactiviteiten.

Voor één culturele instelling was het project mede aanleiding het vrijetijdsaanbod nog eens tegen het licht te houden: “Het enthousiasme van jongeren voor vrijetijdsactiviteiten rond zakt na het 12de jaar in. Voor een deel zie je deze jongeren pas weer rond hun 16de terug. Daarom willen we een nieuw aanbod ontwikkelen voor de groep van 12 – 16 jaar: minder schools dan de activiteiten voor jongere kinderen, maar minder serieus gericht op doorstroom naar vakonderwijs of de creatieve industrie zoals bij de 16plussers.”

Effecten op niveau van samenwerking met de school

Een van de belangrijkste leerpunten is dat cultuuronderwijs in het vmbo steeds weer maatwerk is. Telkens moet worden ingespeeld op zowel de specifieke kenmerken van de scholen als van de diverse groepen leerlingen. Typerend voor de noodzaak tot maatwerk is de ervaring in een van de negen projecten. Dit project richtte zich op drie vmbo-scholen in de regio. Het oorspronkelijke plan was om één leerlijn te ontwikkelen voor deze drie scholen, met variaties per school, maar daar moest men na één jaar noodgedwongen van afstappen. Elke school bleek zijn eigen specifieke kenmerken te hebben en had een aangepast programma op maat nodig.

Vanwege de verschillen tussen de leerwegen hebben diverse instellingen in de loop van het project voor een meer modulaire opbouw van het programma gekozen.

“We hebben nu een programma gemaakt met een basismodule, waarin heel kort de noodzakelijke informatie wordt gegeven en daarbovenop dan extra verdiepingsmodules voor leerlingen uit bijvoorbeeld de Theoretische Leerweg, die wat meer informatie kunnen verwerken. Toch valt het me tegen hoe weinig leerlingen na afloop van het project de informatie kunnen reproduceren. De ervaring blijft wel hangen, maar bij de cognitie is dat toch minder, terwijl het ons toch echt om beide gaat.”

Projectleider lokale culturele instelling

Gevraagd naar de succesfactoren voor samenwerking tussen school en culturele instelling worden aan de kant van de culturele instellingen o.a. genoemd:

- Een bevlogen aanspreekpunt binnen de school die het project tot een hoger niveau kan tillen en gezag heeft bij collega-docenten.
- Draagvlak binnen het team van de school voor het project en actieve steun van de directie van de school.
- Heldere communicatie en als culturele instelling zelf verantwoordelijkheid nemen voor verspreiding van informatie binnen de school.
- Regelmatig als culturele instelling in de school aanwezig zijn.
- Gezamenlijk doelen en belangen benoemen. Zorgen dat samenwerken halen en brengen is.
- Als culturele instelling oog hebben voor de specifieke kenmerken van een school.

“Cultuureducatie is altijd weer maatwerk. Je kunt een succesvol programma op de ene school nooit zo maar implementeren op een andere school. Je moet op die andere school eerst gaan praten en de situatie in kaart brengen. Wat wil de school? Om wat voor type leerlingen gaat het? En daarbij moet je ook oog hebben voor persoonlijke verhoudingen. Bijvoorbeeld dat de docente Handvaardigheid de docent Economie heel leuk vindt.”

Directeur regionale culturele instelling

Effecten op het niveau van samenwerking met andere scholen

Een groot aantal culturele instellingen gebruikt de opgedane ervaringen eveneens om (al of niet in kader van de subsidieregeling) educatieve programma's voor andere vmbo-scholen te ontwikkelen. Zo merkt een lokaal kunstencentrum al dat andere vmbo-scholen uit de regio interesse hebben in wat zij te bieden hebben, omdat de directies van de scholen in de regio elkaar regelmatig ontmoeten en hun ervaringen aan elkaar door vertellen.

Een ander lokaal kunstencentrum organiseert als spin-off van het project nu incidenteel workshops voor vmbo-scholen, zoals een workshop breakdance, een workshop grime en sound design bij film. Door het project heeft het kunstencentrum nieuwe werkvormen kunnen ontwikkelen en hebben scholen kunnen ervaren wat het centrum kan betekenen.

Andere culturele instellingen maken er eveneens melding van dat vmbo-scholen hen nu benaderen voor andere culturele activiteiten. Zo organiseerde een lokaal centrum onlangs een breakdanceactiviteit op maat voor een klas met zorgleerlingen van de school waar men het project had uitgevoerd.

Effecten op het niveau van samenwerking tussen culturele instellingen

In enkele projecten is er bij de ontwikkeling en/ of uitvoering van het project samengewerkt met culturele instellingen in de stad of de regio (dansgezelschappen, bibliotheken e.d.). Als neveneffect van het project is daardoor de samenwerking met andere culturele instanties verbeterd. Ook deze instanties hebben meer ervaring kunnen opdoen met het werken in vmbo-scholen.

“De samenwerking heeft heel goed gewerkt, er was wederzijds sprake van een leerproces. Zij zorgen voor inhoud en inhoudelijke passie, maar hebben weinig ervaring met vmbo. Die doen op deze manier veel ervaring op. Wij bieden faciliteiten en brengen juist ervaring met het vmbo in. Wij zijn vanuit onze ervaring met het vmbo soms teveel geneigd de lat meteen laag te leggen. Dan is het juist fijn als mensen met passie toch proberen leerlingen nog meer uit te dagen. “

Projectleider culturele instelling

Twee van de negen culturele instellingen die in 2013 subsidie ontvingen, hebben zelfs besloten in de toekomst nauw te gaan samenwerken. Dit gebeurde nadat men met elkaar had kennis gemaakt tijdens de landelijke bijeenkomsten die in het kader van de subsidieregeling door de beide fondsen werden belegd.

5. Perspectieven voor een nieuwe regeling

In de interviews met de diverse betrokkenen bij de projecten die in 2013 zijn gestart, werd ook teruggekeken op de huidige regeling en vooruitgeblikt op een eventuele nieuwe regeling ter stimulering van cultuureducatie in het vmbo. Bovendien werden interviews afgenomen bij vijf scholen en bij vijf culturele instellingen die subsidie hadden aangevraagd in het kader van de Regeling, maar waarvan de aanvraag was afgewezen; in deze interviews werd gepeild welke behoeften er in het veld leefden ten aanzien van een mogelijk nieuwe subsidieregeling.

Terugblik op de huidige regeling

Alle scholen en culturele instellingen die in 2013 subsidie ontvingen zijn het er over eens, dat men dankzij de subsidieregeling een substantieel of schoolbreed project kon neerzetten, dat zich onderscheidt van de (vaak beperkte) reguliere culturele activiteiten in het vmbo. Alle betrokkenen, zowel van scholen als van culturele instellingen, vinden dat er ook vanaf 2017 een nieuwe regeling moet komen om cultuureducatie in vmbo-scholen te stimuleren.

“Als de regeling er niet was geweest hadden we nooit zo’n grote vruchtbare samenwerking kunnen realiseren. Doordat we nu de middelen hadden om een schoolbreed project te organiseren, ging het in de school leven. Ook de leerlingen gingen er nu met elkaar over praten: wat heb jij gedaan? Was dat leuk? Nu zien de docenten en de directie pas de meerwaarde van cultuureducatie voor de leerlingen.”

Projectleider lokaal kunstencentrum

Betrokkenen vinden het positief dat er voor twee jaar subsidie kon worden aangevraagd. Daardoor kon in het eerste jaar ervaring worden opgedaan met de culturele activiteiten en konden deze in het tweede jaar worden verbeterd en eventueel verbreed. Gesprekspartners buiten de Randstad waarderen het bovendien, dat er op een goede regionale spreiding werd gelet.

Vrijwel alle betrokkenen zijn positief over de rol die de beide fondsen speelden bij het aanvragen van subsidie en de uitvoering van de regeling. Men heeft de fondsen als zeer betrokken en flexibel ervaren.

“De fondsen toonden grote betrokkenheid tijdens het project. Ze kwamen zelfs op één school naar een presentatie kijken. Op de andere school waren ze helaas niet aanwezig, maar wel kwam Melissa de Vreede vanuit LKCA naar die school om docenten en leerlingen te interviewen. Dat was heel prettig.”

Projectleider instelling voor cultuureducatieve projecten

De landelijke bijeenkomsten worden wisselend beoordeeld. Sommigen vinden het heel nuttig om in de subsidieperiode drie maal bij elkaar te komen en ervaringen met de andere projecten uit te wisselen. Zij roemen de veilige sfeer tijdens de bijeenkomsten, waardoor vertegenwoordigers van de projecten eerlijk waren over wat er wel en niet goed ging in hun project. Met name de eerste kennismakingsbijeenkomst wordt als zeer inspirerend ervaren. Maar ook de lezing over de onderwijsvernieuwingen in het vmbo wordt gewaardeerd.

Anderen hebben de landelijke bijeenkomsten als van minder waarde voor het eigen project ervaren. Het betreft vooral lokale kunstencentra die in een specifieke regio werkzaam zijn en hooguit geïnteresseerd zijn in praktische informatie in de regio over samenwerkingsmogelijkheden, het inhuren van geschikte vakdocenten e.d. Ook vinden sommigen de bijeenkomsten nogal traditioneel van opzet.

Tijdige publicatie van de regeling

Betrokkenen merken op, dat tijdige publicatie van de regeling en honorering van de aanvragen zeer belangrijk is om voldoende tijd te hebben om draagvlak voor het plan in de school te creëren en de culturele activiteiten (en de inzet van de docenten van de school) goed in te roosteren. In 2013 werden de aanvragen zó laat in het schooljaar gehonoreerd, dat het soms niet meer mogelijk was de voorgenomen activiteiten in het nieuwe schooljaar in te plannen.

Sommigen noemen april als uiterste maand voor de beslissing of een aanvraag wordt gehonoreerd, omdat men dan tijdig afspraken kan maken met de scholen en nog voor de zomer een overleg met het team kan beleggen.

“Begin op tijd met de aanvraag zodat je voldoende voorbereidingstijd hebt. Daarnaast moet je goed doordenken van wat je met het project wil en collega’s daar heel duidelijk betrekken. Informeer collega’s op een enthousiasmerende manier waarom je het gaat doen, met welk doel en wat ieders rol is. Er moet namelijk echt voldoende animo zijn voordat je begint.”

CKV-docente

Anderen zouden de termijn om het project voor het volgend schooljaar goed op de rails te krijgen zelfs nog ruimer willen zien. Zo pleit één van de geïnterviewden ervoor om als onderdeel van een aanvraag een voorbereidingsperiode op te kunnen nemen, waarin onder andere startbijeenkomsten kunnen worden belegd met het team en uitleg kan worden gegeven wat het project voor de docenten gaat betekenen.

Overdracht en verspreiding van de resultaten

Diverse betrokkenen bij de projecten die in 2013 werden gehonoreerd maken opmerkingen over de overdracht van de resultaten naar andere vmbo-scholen. Velen geven aan dat zij graag hun ervaringen en het ontwikkelde materiaal ter beschikking stellen aan andere scholen. Sommigen doen dit al, door bijvoorbeeld al het ontwikkelde materiaal (lessen, werkvormen, filmpjes e.d.) op hun website te plaatsen. Tegelijkertijd merken gesprekspartners op, dat het aan een gezamenlijke strategie ontbreekt om andere vmbo-scholen te stimuleren gebruik te maken van de opgedane ervaringen en van het ontwikkelde lesmateriaal. Zo'n strategie is noodzakelijk omdat het plaatsen van lesmateriaal op een website niet automatisch tot overdracht leidt.

“Je kunt wel alles op een website plaatsen, maar dan heb je flinke promotie nodig om te zorgen dat andere scholen in Nederland het gaan gebruiken. Dat is niet ons belang, want wij werken alleen maar in deze regio. Daarvoor is een landelijke aanpak noodzakelijk.”

Projectleider lokale culturele instelling

De omvang van de aanvraag

Opvallend is dat met name in de prospectieve interviews wordt benadrukt, dat de minimumbedragen die in de subsidieregeling worden gehanteerd erg hoog zijn. Maar ook enkele instellingen die in 2013 subsidie ontvingen laten zich in dezelfde zin uit. Vooral instellingen buiten de Randstad pleiten ervoor de minimumbedragen voor het aanvragen van de subsidie te verlagen, zodat deze beter passen bij de ambities en schaalgrootte in hun regio. Een typerende opmerking: “Fondsen zitten vaak in de Randstad en gaan van een andere schaal uit. Dan staat er in een regeling als voorwaarde dat er vijf scholen uit de gemeente moeten meedoen of dat je minimaal zoveel geld moet aanvragen. Dat is goed te realiseren in Utrecht of Rotterdam, maar niet in een kleinere gemeente.”

Er wordt in de gesprekken op gewezen dat een kleiner subsidiebedrag het voor scholen makkelijker maakt om het bedrag te matchen met middelen van de school. Met name buiten de Randstad zijn er vmbo-scholen met slechts enkele honderden leerlingen. Bovendien wordt de kans dat de school het project na afloop van de subsidieperiode voortzet groter als het project niet te omvangrijk en te duur is.

“Een groot project heeft een veel grotere kans om te worden stopgezet na afloop van de subsidieperiode, omdat de school dat nooit uit eigen middelen kan financieren. Juist met een kleiner bedrag is het voor de school eerder mogelijk het project zonder subsidie voort te zetten. Wij zijn hier gewend om voor het voortgezet onderwijs projecten te ontwikkelen die straks met de vijftien euro per leerling van de Cultuurkaart door de school kunnen worden voortgezet.”

Educatief medewerkster cultureel centrum

Ook vindt men dat met grote bedragen het ambitieniveau noodgedwongen te hoog moet liggen, met name als het vmbo-scholen betreft die nog weinig aandacht aan kunst en cultuur besteden. Deze scholen zijn juist gebaat bij een bescheiden eerste stap in plaats van een grootschalig project.

“Bij de beoordeling van de aanvragen scoren projecten met een hoog ambitieniveau. Dat is in het voordeel van scholen in de Randstad. Ten eerste zijn die scholen vaak al verder in de ontwikkeling van culturele programma’s op de scholen. Hier in onze regio is bij veel mensen weinig interesse voor kunst en cultuur. Ten tweede zijn scholen in de Randstad beter in staat om te bluffen dat zij de lat hoog leggen, terwijl ze zelf ook wel weten dat ze dat niet gaan halen. Dat is hier in onze regio anders, hier heerst een andere cultuur. Als je te veel ambities hebt, dan haken de docenten af. Die willen hooguit kleine stapjes maken. Maar ook dat is waardevol. Fondsen zouden meer oog moeten hebben voor de waarde van die kleine stapjes die we bij scholen maken.”

Directeur regionale culturele instelling

Aansluiten bij onderwijsvernieuwingen

Vmbo-scholen zijn momenteel bezig met de invoering van de nieuwe profielen in het vmbo. De bedoeling is dat in 2018 alle leerlingen in het vmbo beroepsgerichte vmbo-examens nieuwe stijl afleggen. Sommige culturele instellingen zeggen nog weinig van deze onderwijsvernieuwing te merken. Maar andere blijken goed op de hoogte en zijn zelfs betrokken bij de invoering van de nieuwe profielen; zij zien kansen om culturele activiteiten de komende jaren te koppelen aan de onderwijsvernieuwingsprocessen. Sommigen gaan zelfs zo ver, dat zij culturele activiteiten een voorbeeld van het vernieuwde onderwijs willen laten zijn voor het docententeam.

“Er komt hier een nieuwe school en die gaat vanuit nieuwe principes van projectmatig werken aan de slag. Het is goed dat wij daar als cultureel centrum vanaf het begin zijn betrokken om te zien hoe we dat met cultuureducatie kunnen versterken. Ik denk dat we in elk geval een goed voorbeeld kunnen geven van projectmatig en overstijgend werken. Want culturele activiteiten kun je makkelijk verbinden met taal, wiskunde en andere vakken. Je zit nu eenmaal met vakdocenten die anders dan in het primair onderwijs alleen op hun eigen vak zijn gericht en soms al twintig jaar op dezelfde manier lesgeven. Die maken zich zorgen over het resultaat als je leerlingen gedurende enkele weken in groepjes zelfstandig laat werken. Wij kunnen laten zien dat onder bepaalde voorwaarden je wel degelijk resultaten kunt halen.”

Educatief medewerkster lokale culturele instelling

Het valt overigens op hoeveel vmbo-scholen, naast invoering van de nieuwe profielen, bezig zijn met andere methoden om het onderwijs te vernieuwen. Zo bleken bij een project maar liefst zes van de acht betrokken scholen te hebben aangegeven dat ze het project willen plaatsen in het kader van 21st Century skills. Maar ook andere onderwijsvernieuwingen worden genoemd, zoals de methode Big Picture Learning die er naar streeft het onderwijs persoonlijk en geïndividualiseerd te maken.

“Onze school is op weg is naar meer regie bij de leerlingen. Meer keuzes bij de leerlingen, om te laten zien wie ze zijn en welke dingen ze belangrijk vinden om te doen. Als je leerlingen in een andere stand krijgt, een onderzoekende houding stimuleert en gepersonaliseerd leren invoert met meer regie bij de leerlingen, dan krijg je ook meer plezier in het leren. Dat betekent niet dat docenten met vakkennis niet meer nodig zijn, maar het slaafs volgen van de methode, zoals bij wiskunde nog gebeurt, zou niet meer moeten. Het maakt niet zoveel uit of je vakken integreert, het gaat het om de professionaliteit van de docent. Is de docent in staat om samenwerking met andere docenten te zoeken waar dat nodig is?”

Directeur vmbo-school

Basisvoorwaarden bij de school

Zoals eerder aangegeven blijft bij sommige scholen het draagvlak voor het project beperkt tot enkele docenten/ coördinatoren en/ of een directielid en maakt dat het project kwetsbaar. Ook vanuit de scholen wordt opgemerkt dat het accent bij de uitvoering van de regeling sterk op de culturele instellingen ligt: “Ik ben als CKV-coördinator op een netwerkdag van de fondsen geweest, maar ik was daar als enige van een school aanwezig. Dat is echt een gemis. Ik vond de netwerkdag heel positief en vind het belangrijk om dingen met elkaar te delen.” Zijn collega van de lokale culturele instelling: “Er zou in de regeling meer gelijkwaardigheid moeten komen. Nu werden de scholen niet eens uitgenodigd voor de landelijke bijeenkomsten. Wij hebben zelf de CKV-coördinator maar meegenomen naar zo’n dag. Dat bleek een goed idee, want hij kon de aanwezigen tenminste uitleggen hoe het op een school werkt. Andere aanwezigen klaagden over de betrokkenheid van de scholen, maar je hoort op zo’n bijeenkomst dan eenzijdig het verhaal van de culturele instellingen en niet van de scholen.”

Veel betrokkenen pleiten ervoor dat er in de nieuwe regeling in elk geval strikte eisen worden gesteld aan het creëren van draagvlak bij het team.

“De betrokkenheid van de docenten viel tegen. De docenten moesten mee als begeleider, maar dan zie je sommige docenten gewoon ongeïnspireerd op een steen gaan zitten en een shaggy gaan draaien. Dat is niet erg motiverend voor de leerlingen. We hebben ook een bijeenkomst georganiseerd voor de docenten met allerlei workshops over bijvoorbeeld hoe je een storyboard maakt. Dat leek ons handig, als ze zelf het project straks willen overnemen. Maar er kwamen maar zes docenten opdagen, terwijl we er 25 hadden uitgenodigd en de bijeenkomst al maanden tevoren was gepland. Er bleken gewoon toch weer teamvergaderingen te zijn gepland.”

Projectleidster lokaal kunstencentrum

“Scholen lijken nu nog afnemende scholen en geen vragende of co-creërende scholen. Bij een vervolgeregeling zou ik uitkijken voor de neiging om cultuur in te vliegen in de school en niet gebruik te maken van de infrastructuur van de school. Misschien moeten scholen en culturele instellingen pitchen waarom zij voor een bepaalde ingang kiezen en hoe zij zorgen dat dit een plek gaat vinden in hun infrastructuur.”

Deskundige vmbo-onderwijs

In het verlengde hiervan wordt ervoor gepleit om meer garanties van de scholen te vragen dat het project na afloop van de subsidieperiode op de een of andere wijze wordt voortgezet en/ of geïntegreerd in het reguliere onderwijsprogramma. Er worden hiervoor diverse suggesties gedaan:

- Geef in de aanvraag duidelijk aan welke verantwoordelijkheden bij de school liggen, bij de mentoren en coördinatoren, en wat de culturele instelling doet.
- Laat de school het project regelmatig op de agenda van het teamoverleg plaatsen.
- Eis garanties vooraf dat de school de docenten vrij roostert om deel te nemen aan het project (en activiteiten voor te bereiden).
- Neem als onderdeel van de aanvraag een of meer trainingen van docenten van de school op, zodat deze het project later (deels) zelfstandig kunnen voortzetten.
- Laat de school in de aanvraag beloven dat het project na afloop van twee jaar subsidie minimaal nog twee jaar wordt gecontinueerd.

“Iedereen die meeschrijft aan de aanvraag moet zich erkend voelen in de aanvraag en zijn eigen ideeën en visie erin terug zien. Het beste is om daar waar de zwaarte ligt van de resultaten van de aanvraag, ook de regie voor de aanvraag te leggen. Dat is dus niet altijd de culturele instelling, maar soms is dat juist de school.”

Directeur vmbo-school

Duur van de subsidieperiode

Sommige betrokkenen pleiten ervoor de subsidieperiode nog verder te verlengen tot 3 of zelfs 4 jaar (of de subsidie van twee jaar te mogen gebruiken voor een periode van 3 – 4 jaar), zodat er meer tijd kan worden ingebouwd voor het creëren van draagvlak in de school en voor het borgen van de resultaten en het verankeren van de activiteiten in het reguliere onderwijsprogramma. Een typerende opmerking: “Ik vind dat er nagedacht moet worden of er net als bij de CMK-regelingen een termijn van 3 of 4 jaar moet worden gehanteerd in plaats van de huidige twee jaar. Dan heb je net even meer tijd om te verankeren en te zorgen dat docenten het gaan overnemen. Twee jaar zijn zo voorbij. Dat is veel vrijblijvender voor een school.”

Een ander: “Fondsen denken dat je in twee jaar tijd de school kunt transformeren naar een onderwijsinstelling waar vakoverstijgend wordt gewerkt op het gebied van kunst en cultuur en waar meerjarige leerlijnen voor kunst en cultuur worden gehanteerd. Maar dat kun je alleen bereiken bij scholen die wat dat betreft al heel ver zijn. Bij andere scholen duurt het jaren voordat ze langzamerhand zo’n omslag maken. Daarvoor moet je tijd investeren, bijvoorbeeld met de wiskundedocent bekijken hoe zijn vak kan bijdragen aan het onderdeel architectuur of met de

economiedocent hoe economie kan worden verweven met kunst. En dat kun je pas doen als je eerst hebt laten zien dat een kunstproject zinvol voor de school kan zijn.”

“Het eerste jaar is sowieso uitproberen en in het tweede jaar kan een school dan alweer denken: ach, het is het laatste jaar, dat fietsen we er wel even doorheen. Met vier jaar moet een school zich echt aan een project binden.”

Projectleidster regionaal kunstencentrum

Een gesprekspersoon maakt zelf ook een onderscheid tussen procesgerichte en productgerichte projecten. Voor productgerichte projecten kan twee jaar voldoende zijn, maar voor een procesgerichte aanpak zou dan minimaal vier jaar nodig zijn, om de aanpak te borgen in de school.

Meer waardering voor continuïteit

Van verschillende kanten wordt ervoor gepleit dat in een nieuwe regeling minder het accent ligt op het innovatieve karakter van een project en meer op continuïteit. Ten eerste kan men op basis van de opgedane ervaringen een programma dat men in het kader van de subsidieregeling heeft ontwikkeld nu met enige aanpassingen snel en effectief implementeren bij een andere vmbo-school. Ten tweede is er behoefte om een reeds ontwikkeld programma met culturele activiteiten op dezelfde school te verbreden en te verdiepen, bijvoorbeeld door relaties te leggen met andere vakken, en vervolgens in het onderwijsprogramma te verankeren.

“Het moet altijd weer nieuw zijn. Maar waarom iets weggooien wat je hebt opgebouwd? Het zou meer moeten gaan om verdieping van bestaande systemen dan om weer geheel nieuwe systemen. Bijvoorbeeld van een bestaande programma drie varianten te maken.”

Directeur regionaal cultureel centrum

Nieuwe doelgroepen

Tot slot worden door sommigen met het oog op een nieuwe regeling specifieke doelgroepen genoemd. Sommigen noemen asielzoekers/ vluchtelingen als specifieke groep: “Wij zijn met ons culturele centrum ook actief bij het COA. We organiseren daar activiteiten voor jongeren van 12-18 jaar. Daar zet de vmbo-school ook hun docenten in om kinderen van asielzoekers les te geven, juist omdat die docenten ervaring hebben met het lesgeven aan kinderen met een multiculturele achtergrond. Die kinderen zien we vaak weer terug als leerling bij de school. Het zou mooi zijn als er een specifieke regeling zou komen voor kinderen van asielzoekers.”

Een ander pleit voor de mogelijkheid om projectaanvragen te honoreren van festivals en evenementen: “Het moet in de regelingen altijd gaan om culturele instellingen. Maar waarom geen festivals of evenementen? Natuurlijk moeten het wel festivals zijn die jaarlijks terugkeren. Maar dan heb je wel een activiteit die leerlingen aanspreekt en die op natuurlijke wijze in de jaarlijkse routine van de school past.”

Samenvatting

Samenvattend blijkt de huidige regeling ter stimulering van cultuureducatie in het vmbo zeer gewaardeerd te worden. De regeling heeft een forse impuls gegeven aan cultuureducatie op een groot aantal vmbo-scholen. Zowel culturele instellingen als scholen denken dat het nuttig is de regeling in een of andere vorm te continueren. Een nieuwe regeling zou bij voorkeur (ook) voor vierjarige projecten moeten gelden, zodat naast ontwikkeling en uitvoering van culturele activiteiten ook voor verankering en borging kan worden gezorgd. In een nieuwe regeling zou de balans voor ontwikkeling en uitvoering iets minder bij de culturele instellingen en iets meer bij de scholen kunnen liggen. Vooral buiten de Randstad is er behoefte aan lagere minimumbedragen, zodat ook bescheidener projecten en projecten op vmbo-scholen met een beperkt aantal leerlingen een kans maken.

Bijlage 1: Overzicht van gesprekspartners

Scholen

Anja Boonemmer	Esdal College Emmen
Modeste Breukers	Open Scholengemeenschap Bijlmer
Koert Bos	Aletta Jacobs College Hoogezand
Marlie Damoiseaux	Mundus College Amsterdam
Mechtild van Dijk	Johan de Witt College Den Haag
Mirella Grootherder – Bennink	Pius X College Almelo
Gerrit Jan van der Haar	Pieter Zandt Scholengemeenschap Kampen, Staphorst, Urk
Debby Hanckmann	Kwadrant Weert
Katinka Heeroma	Pius X College Almelo
Bob Houweling	Bredero MAVO Amsterdam
Bert Kroezen	Esdal College Emmen
Irene Meuldijk	Penta College Assen
Jarine Noordberger	Bredero MAVO Amsterdam
Rogier Oversteegen	Montessori Lyceum Amsterdam
Ardy Proot	Het Hooghuis Oss
Pieter van Schilt	Pius X College Almelo
Els Venema	Aletta Jacobs College Hoogezand
Jasper Vreken	Montessori Lyceum Amsterdam
Marion Winkelhuis	Scholengemeenschap Newton Hoorn
Kim Wintermans	Blariacumcollege Venlo
Joyce Zeilstra	Aletta Jacobs College Hoogezand

Culturele instellingen

Arjanne Bruggeman	Muziekcentrum Amsterdam Zuidoost
Hemmo Bruinenberg	ZEP Theaterproducties, Amsterdam
Martje Diemer	Muziekcentrum Amsterdam Zuidoost
Wilja Jurg	TETEM Enschede
Luc van Leeuwen	Bekijk 't, Amsterdam
Mirna Ligthart	De Frisse Blik, IJpendam
Lotte Loos	De Effenaar, Eindhoven
Romy Peskens	RICK, Weert
Peter Pluymaekers	ZEP Theaterproducties, Amsterdam
Manuel Segond von Banchet	Danstheater Aya, Amsterdam
Karin Schippers	Museum Jan Cunen, Oss
Susanne Scholtissen-Brekelmans	Schunck, Heerlen
Lotte Sieverink	Kaliber, Enschede
Mirjam Terpstra	De Meervaart, Amsterdam
Bibian Welbergen	De Kunstbeweging, Emmen
Lucas Westerbeek	De Frisse Blik, IJpendam
Mariëlle van Zanten	Quintus, Kampen
Annemieke van Zwieten	RICK, Weert

Deskundigen

Nelly van der Geest	Hogeschool voor de Kunsten Utrecht
Moniek Rieter	X11 Media en vormgeving

Bijlage 2: Overzicht van geraadpleegde documenten

Beekhoven, S. e.a., *Cultuureducatie in rijks- en fondsgefinancierde instellingen*, Sardes en Oberon , april 2015

Cultuur maakt iedereen, beleidsplan 2017-2020, Fonds voor Cultuurparticipatie, januari 2016

Culturreporters!: evaluatie doorlopende leerlijn film in het VMBO, De Frisse Blik, 2013-2015

Inhoudelijk verslag Cultuureducatie in het VMBO, Bonhoeffer College, Pius X College, Twents Carmel College, Kaliber Kunstenschool, 2015

Margriet Jansen, *Wereldverhalen voor het VMBO, leerlijn kunstzinnige vaardigheden met wereldverhalen als basis*, Kunstzone.nl, november 2014

Roos Kaagman, *Evaluatieonderzoek 'Culturreporters': een evaluatieonderzoek naar de leerlijn 'Culturreporters' aan de hand van de theorie van Cultuur in de Spiegel*, augustus 2015

K. Klomp en P. van der Zant, *Een beroep doen op cultuur*, Gouda, Bureau ART, 2012

Monitor Cultuuronderwijs Voortgezet Onderwijs 2015, Sardes & Oberon, Utrecht, 2015

Iris Offringa, *Cultuureducatie op Pieter Zandt: de culturele omgeving als inspiratiebron voor kwalitatieve cultuureducatie in het reformatorisch onderwijs*, VOF Cultuur, september 2015

Projectplan *De uitrol leerlijnen vmbo cultuureducatie*, 2013-2015 en 2015-2017, 2015

RICK, *Financiële verantwoording 'Ik en ..' project*, oktober 2015

Schunck 2.0, *Meerjarenbeleidsplan 2014-2016*, 2014

SuperSymphonics, Eindverslag 1ste tranche 2013 – 2015, Muziekcentrum Zuidoost en Leerorkest, 2015

Verslag interviews leerlingen Wellantcollege, 7 oktober 2015

Verslag (tweede periode) Cultuur kleurt je wereld, schooljaar 2014/15, De Kunstbeweging, 2015

Verslag 'Wereldverhalen voor het VMBO': pilottraject 2013-2015, Wereldtheater en de Meervaart, 2015

VMBO Filmschool, verslag van een tweejarig project van Bekijk 't i.s.m. Bredero Mavo Amsterdam, 2015

Vmbo leerlingen ontmoeten spierballenkunst (2013-2015), projectverslag Museum Jan Cunen en Het Hooghuis, 2015

Melissa de Vreede, *Bloederige taferelen in Amsterdam-Noord: de vmbo-filmschool*, Kunstzone.nl, september 2015

Melissa de Vreede, *We proudly present, museumstage voor het vmbo*, Kunstzone.nl, mei 2015

Melissa de Vreede, *Opa hengelt en moeder bakt: leerlijn Film, Cultuurreporters! van de Frisse Blik*, Kunstzone.nl, juli 2015

Melissa de Vreede, *VMBO en Vanitas, een project over kunst en techniek*, Kunstzone.nl, november 2015

Eeke Wervers, *Cultuur kleurt je wereld: met Drents erfgoed van cultuureducatie naar cultuuronderwijs*, Kunstzone.nl, september 2015

Eeke Wervers, *Reformatorisch VMBO en cultuureducatie*, Kunstzone.nl, mei 2015